

ונקדשותי...

הכוון חינוכי-רוחני להוראת סוגיות צניעות
ובינו לבינה במסכת סנהדרין

עורך: יונה גודמן

אשת יפת תואר למשמעות ההיתר לקחת 'אשת יפת תואר'

- סנהדרין כא, ע"א -

הרב רמי ברכיהו

רבו של טלמון וראש בית המדרש 'מאמינים במשטרה'

אמר רב יהודה אמר רב: ארבע מאות ילדים היו לו לדוד וכולן בני יפת תואר היו ומגדלי בלוריות היו וכולן יושבין בקרונות של זהב ומהלכין בראשי גייסות היו והם היו בעלי אגרופין של בית דוד.

מימרת ר' יהודה מחייבת אותנו לעסוק בהבנת פרשת 'יפת תואר' המעוררת שתי בעיות יסוד: ראשית, פרשה זו נוגדת לכאורה את קוד התנהלות הצבא בימינו. שנית, הפרשה נוגדת לכאורה את רוח התורה המחנכת לקדושה ולטהרה, ולכך שהאדם לא ייכנע ליצרו, בפרט בענייני עריות.

כדי להתמודד עם שאלת הקוד המוסרי בימינו בכלל ובצה"ל בפרט, אני מציע לבחון עם התלמידים את סוגיית המוסר במקרא ובעת החדשה, ולעסוק בהתקדמות העולם מבחינה מוסרית,³⁵ נושא שעסק בו רבות הראי"ה קוק זצ"ל. בנוסף, הייתי מנצל הזדמנות זו כדי להשוות את הידוע לנו על היחס הקשה והאכזרי לנשים ולשבויות מלחמה כפי שהיה נהוג בעבר באומות העולם (אפשר לראות זאת גם בימינו, ביחסם של חיילי דאעש לנשים שבויות, למשל), לבין צו התורה בפרשת 'אשת יפת תואר', האוסר להתעמר בנשים שבויות ומחייב לנהוג בהן בדרך של כבוד. מתוך כך אנו למדים כי מקור המוסר הוא הקב"ה, ומקבלים חיזוק נוסף לערכן של התורה והדרכותיה.

35. הערת עורך: להרחבה ראו מאמרו של הרב יהודה ברנדס בחוברת זו.

אולם נראה כי עיקר הקושי בפרשת 'אשת יפת תואר' הוא המפגש בין ההיתר בשעת מלחמה לקחת אישה יפה שחשקת בה ובין סוגיית 'קדושת המחנה'. גם הסברם של חכמים כי ההיתר לקחת 'אשת יפת תואר' הוא בבחינת "דברה תורה כנגד יצר הרע" לא מקל עלינו, בעיקר מפני שאנו מחנכים את עצמנו ואת תלמידינו לעמוד כנגד יצר הרע ולא להיכנע לו.

ניתן להציע מישורים שונים להתמודדות עם פרשה זו. במסגרת המאמר הנוכחי אבקש להציע שלושה מישורים: דרשני, שמרני ומורכב.

פרשנות דרשנית

ניתן לומר שפרשת 'אשת יפת תואר' לא נכתבה הלכה למעשה. מצאנו לכך תקדים בתלמוד הבבלי על פרשה אחרת שנכתבה בתורה, פרשת בן סורר ומורה, שעליו אמרו חכמים: "לא היה ולא נברא אלא דרוש וקבל שכר". על פי עיקרון זה אפשר לומר כי גם פרשת 'יפת תואר' לצורך "דרוש וקבל שכר" נכתבה.³⁶ כדי לחזק עמדה זו ניתן להזכיר את ביאורו של אור החיים הקדוש, הטוען שפרשת 'יפת תואר' מלמדת על נשמות השביות אצל אומות העולם, ועל חובתה של האומה הישראלית לזהות נשמות אבודות אלה, לדאוג לגיירן ולהכניסן תחת כנפי השכינה.

אמנם כן, מימרת ר' יהודה סותרת לכאורה גישה זו, אך זו הזדמנות לבחון עם התלמידים את הנושא של דרשות חכמים, וללמדם כי לא תמיד תפקידן של דרשות אלה הוא לתאר מציאות. פעמים רבות כוונת חכמים בדרשות אלה הוא לבטא רעיון רוחני. לצורך לימוד זה אפשר להשתמש בהקדמת הרמב"ם למורה הנבוכים ובמקורות דומים.

פרשנות שמרנית

ניתן לגשת לסוגיה זו גם בדרך שתמזער את החשש לנזק רוחני וחינוכי בכך שנציין שעצם העובדה שלא מצאנו עדות בתורה, בנביאים ובכתובים ליישום פרשת 'אשת יפת תואר', וגם בחז"ל לא מצאנו דוגמאות לכך (חוץ מדרשת רב יהודה כאן) מלמד שעל אף "היתר" התורה לקחת 'אשת יפת תואר' בשעת מלחמה, לא נהגו כך הלכה למעשה. העדות היחידה נוגעת אך ורק למלך ישראל, ולא כל מלך, אלא רק דוד המלך, ומכאן שלא כל אחד יכול היה להשתמש בפרשה זו כדי להתיר לעצמו 'אשת יפת תואר'.

36. הערת עורך: להרחבה בנקודה זו, ראו ראיון עם מו"ר הרב חיים דרוקמן שליט"א בחוברת זו.

חשוב להדגיש כי בשתי גישות אלו טמונה סכנה שתלמידים יראו בהן ניסיון להתחמק מהתמודדות עם פשטי המקרא, ויחשו שהרבנים "מעקמים" את פסוקי המקרא כדי להתאימם לתפיסותיהם החינוכיות שלא בהכרח תואמות את צו התורה.

פרשנות מורכבת

נוכח החשש שהוזכר לעיל, ברצוני להציע גישה שלישית, שבהדרכה נכונה וזהירה ניתן בע"ה להפיק ממנה תועלת חינוכית ורוחנית רבה.

על פי גישה זו, יש בפרשה המדוברת אמירה בדבר השאלה כיצד מתמודדים עם יצרים. ביחס להתמודדות עם יצרים ניתן להציג שתי דרכים: דיכוי היצרים על ידי מידת היראה או דיכוי היצרים על ידי מידת האהבה ורוממות רוח האדם. בפרשת כי תבוא נאמרו הקללות, ועניינן דיכוי היצר על ידי מידת היראה. על פרשה זו אמרו חכמים: "תכלה שנה וקללותיה" (מגילה לא, ע"ב). על הדרך השנייה להתמודדות אפשר ללמוד מפרשת שופטים, העוסקת במפגש של האדם היהודי עם המקדש, עם מוסד המלוכה, עם הכהונה והתורה ("קמת ועלית") ועוד. פגישה עם מוסדות האומה והמקדש בכוחה לרומם את האדם ולהביאו לידי רוממות רוח וקרבת אלוקים מתוך אהבה (לדוגמא: שמחת בית השואבה בבית המקדש). בתווך, בין שתי פרשות אלה, מגיעה פרשת כי תצא ודיני 'אשת יפת תואר', שהמסר שבה הוא: "דברה תורה כנגד יצר הרע" (קידושין כא, ע"ב). נראה כי התורה מציעה לנו כאן גישה שלישית להתמודדות עם היצר. ננסה בזהירות להבינה.

לא תמיד ניתן להכניע את היצר על ידי מידת היראה והפחד, וגם לא תמיד האדם מתרשם באופן עמוק מהמפגש עם דברים גדולים. לפעמים היצר חזק כל כך עד שהאדם לא מסוגל להכניעו בשתי הדרכים המקובלות. פרשת 'אשת יפת תואר' מציעה שלא להיאבק ביצר, אלא לגייס אותו ולנסות להיבנות ממנו. כיצד? כאן ניתן להציג שתי דרכים: א. שיטת החסידות - החלטה לא לנסות לדכא את היצר החזק אלא לנסות לגייסו למטרה חיובית.³⁷ ב. לפעמים הדרך לעזור לאדם בהתמודדות עם יצרו איננה לעצור אותו אלא לפרוס בפניו את התוצאות של

37. הערת עורך: ניתן להביא דוגמאות פשוטות לעניין. תלמיד שהתגלה כפצחן ('האקר', כלומר פורץ מחשבים), במקום לאסור עליו לגעת במחשב, הופנה למשרד הביטחון, וגויס לסייע בהתנדבות למלחמת הסייבר. כלומר, כדאי לתעל את כוחותיו של התלמיד למעשים חיוביים.

ההליכה אחרי היצר, כפי שעלול לקרות ב'אשת יפת תואר', שסופו לשונאה וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה (רש"י שם).

מכיוון שהדרך השלישית להתמודדות עם היצר היא מסוכנת, לכן אף אם בוחרים בה, יש לדעת שהתורה מלמדת שצריך ללוות ולסייג תהליך מסוכן זה של ההליכה אחר היצר: "והביאה אל ביתו ועשתה את צפורניה".

מה עושים בפועל? היותה של הדרך השלישית מסוכנת ביותר ועלולה ליצור "פתח" להיתר אצל תלמידים (ואף בקרב מבוגרים), לכן בפני התלמידים אני מציע להציג את האופציה הראשונה למימוש שלה, זו שקראנו לה "שיטת החסידות". יש לחשוב על דוגמאות שונות ומגוונות כדי להמחיש לתלמידים כיצד ניתן להשתמש בדרך של "דברה תורה כנגד יצר הרע" (לדוגמא: דוד המלך, שמינה על האוצר את הנער הלוי שהיה עם פסל מיכה, וכן דוגמאות מימינו).³⁸

ברם, לרמ"ם עצמם אבקש לומר כי בהתמודדות חינוכית עם תלמידים ניתן לעתים ללכת גם לפי האופציה השנייה שהוצעה לעיל. אתן דוגמא לדבר. כאשר למדתי בישיבה תיכונית, לא שהיתי יותר מדי על ספסלי בית המדרש, לצערי הרב. כאשר מילאתי את הסאה, קרא לי ראש הישיבה לחדרו. הייתי בטוח שגם הפעם יודיע לי על סילוקי מהישיבה, אולם להפתעתי הוא אמר לי: "זהו, רחמים, אין לי יותר כוח להיאבק אתך, לכן החלטתי שמעכשיו, אם אתה רוצה - תבוא לישיבה, ואם לא - אל תבוא. רוצה תתפלל? טוב, לא רוצה - אל תתפלל, רוצה ללמוד - תלמד, לא רוצה - אל תלמד. מהיום אני מרשה לך לעשות בישיבה מה שאתה רוצה". כששמעתי את דברי ראש הישיבה הייתי בטוח שזכיתי בפיס. חזרתי לכיתה וחיקיתי את ראש הישיבה בפני כל תלמידי הכיתה. אולם מה שקרה בפועל הוא, שכל הכיתה צחקה, ואילו אני, משום מה, לא צחקתי. דווקא המהלך הזה של ראש

38. אמנם, לגבי יצר העריות, קשה למצוא מקבילה התואמת את העיקרון הנלמד מיחסו של דוד המלך לנער הלוי, אולם ניתן להשתמש בעוצמת יצר העריות כדי לנסות להבין ולהוות תהליכים פנימיים בנפש האדם, ולתעל אותם לדברים חיוביים. למשל: יצר של עריות יכול ללמד על רצון נפשי עמוק ועל צורך בחיבור אנושי. אם נקודה זו נכונה, ניצב המחנך מול השאלה כיצד ניתן "לנצל" צורך נפשי זה לדברים חיוביים ומועילים. כדוגמא לכך, ניתן לצטט את דברי ר' צדוק הכהן בספרו 'צדקת הצדיק' (אות מד): "מי שיש לו תשוקה גדולה לתאוות הגוף אל יתעצב בזה לחשוב כמה פגום הוא שיש לו תשוקה כל כך. כי אדרבה הוא כלי מוכן לתוקף אהבת ותשוקת דרישת האמת. וכמו שנחמו ההוא סבא [אשר הוא אליהו לדעת יש מפרשים בתוס' פרק קמא דחולין (ו' א) ושמעתי דכן הוא האמת ודקושיית תוס' שם אין כאן מקומו] לאביי (סוכה נ"ב א) ועל זה אמרו דלעתיד לבוא צדיקים נדמה להם יצר הרע כהר ורשעים כחוט השערה ואינו שקר רק שניהם אמת כי לאלו תשוקתם ותאוותם עצומה ביותר".

הישיבה "שבר" אצלי את כללי המשחק של "שוטרים וגנבים" והביא אותי להבנה שבעצם מעתה הכול בידיים שלי. ראש הישיבה נקט במהלך מסוכן אולם בהברקה חינוכית העביר את האחריות אליי, דבר שכנראה גרם לי לשנות כיוון ולהגיע למקומות אחרים בחיי.
חומר למחשבה!